

Brada dorasla, pamet ne dozorela.

Tudi pobeli se marsikomu brada, al pamet se mu neče pojasniti; saj brada in pamet nista v nobeni zvezi. Čudno je le, da po dolgosti lás pri moških telesno moč merimo, pri ženskah pa duševno slabost.

Vsi ljudjé vse vedó.

Veliko jih je celó, ki menijo, da sami vse vedó; in vendar zná vsak norec vprašanja staviti, da sedem modrijanov ne vé kaj odgovoriti. Na svetu je dokaj več napuha nego prave vednosti.

Srečo in nesrečo človeško značavajo na priliko:

*Ko bi sreča kramo razgrnila,
Prva bi se blaga iznebila.*

Toda srečo bi moral že imeti, kdor bi iz tega klanja hotel kaj odnesti.

Kdor pa srečo ima, molzejo mu kokoši, pravi že Aristofan.

Komur sreča ubeži, ta si zastonj za-njo peté brusi — kajti sreča je trmasta.

Kamor se nesreča odloči, vse vpreko poskoči.

Tudi nesreča je svojeglavna.

Kakor prišlo, tako prešlo.

„Kolo sreče, zmir okoli

Se vrteče, ne zastaja:

Kar b'lo gori, je zdaj doli;

In kar doli, gori vstaja.“

Nesreča ne orje, ne seje, in vendar dobro živi.

To bi bilo prijetno za-te, kaj ne da, lenuh?

Od nesreče pa, ki nanagloma pride, veljá:

Muha, ktera priletí, huje piči.

Zeló grozijo pregovori:

Nesreča nikoli ne praznuje.

Nesreča ni nikoli vgnana.

Tolaži nas pa zopet:

Vsaka povodenj se uteče.

„Osoda nam lahko vzame srečo, blago, zdravje in življenje; ne more nam pa odvzeti kreposti, nedolžnosti, poguma in velikodušnosti.“

In kakor

Tik sreče nesreča preži,

tako tudi

Ni nesreče brez sreče.

Saj ima vsaka reč svojo solnčno in svojo senčno stran, le ponoči je vsaka krava mavra.

Zadovoljnost, bogastvo in siromaštvo je predmet pregovorov:

Kdor je zadovoljen, najmanj potrebuje.

Pravo bogastvo je v srcu ne v škrinji.

Česar okó ne zagleda, srce ne preseda —

in — Kdor ni dalje prišel ko do korita, temu je vsaka mlaka morje.

Že stari Grki so za pravo blagostanje spoznali to, da človek le želi, kar ima. Kdor namreč le to želi, kar ima, od njega se sme reči, da ima, kar želi. V tem obziru je Aleksandar Véliki celó Diogena priznal za srečnišega od sebe.

Sitemu trebuhu še bel kruh ni všeč.

Kjer je obilnost, tam je presilnost.

In ta presilnost je svetu nakopala že marsiktero nadlogo; potrdilo se je pa, da

Bogastvo človeku smrti ne odpravi.

Žalostno je, da se mora reči:

Z lastnimi žulji je malokdo obogatel;

kajti — *Blago se po niti nabira, po vrvi zapravlja.*

Bogastvo iz odrtije se nenadoma razbije.

O tem nam tudi zgodovina do sita pričuje. Ono sleparno bogatijo pa značava prilika:

Na poti rožica, na domu ubožica. —

Kaj bi ne bila ubožica, saj svilnata in baršunasta obleka vendar ne pokončá pajčevin po trebuhu.

Drag kruh, kjer denarjev ni.

Dragina tepe le reveža.

„Za vas je vendar zmirom dobro — je rekel nek pravdnik kmetu — kedar imate malo žita, je drago; kedar je pa po ceni, ste ga veliko pridelali.“ „Ne tako — odgovori kmet — nam nikdar prav ne pride; žito je le drago, kedar ga malo imamo; kedar ga pa obilo pridelamo, nima cene.“

Za lakoto umreti je huje ko zgoreti.

Nekoliko dlè trpi; toda

Bodi si z loncem ob kamen, ali s kamenom ob lonec; težko je loncu.

Tu je usmiljenje na pravem mestu.

Ne neha beračiti, komur se je palica v rokah ogrela.

Beračija iz navade podpore ni vredna.

Praznega skednja se miš kmalo naveliča.

Poznal sem grajščaka, ki je hlapce posvaril: I kaj tarnate, da imamo miši; slaba grajščina, iz ktere jo še miš potegne. (Dal. prih.)

Politične stvari.

Govor dr. L. Tomana

v državnem zboru 19. januarja.

Po stenografičnem zapisniku.

Kakor vse na svetu tako tudi avstrijska ustava koraka v svojem razvitku. Če bo avstrijska ustava naravne faktorje države, za ktere je dana, spoštovala, če se bo ozirala na posamesne kraljevine in dežele, in se razširjala po naravi državni, potem bo taka ustava pospeševala notranji mir, svobodo, blagostanje narodov in državno moč. Če pa zapustí to pot, če se bo razvijala po modernih ustrojih in izgledih družih, čisto različnih držav, potem mora biti temu svojemu cilju in koncu na kvar in škodo. Da je temu res taka, da se mora organizem države in ustave z naravo-državno strinjati, kaže nam zgodovina v mnogih izgledih na obe strani. Pa tudi že priprosta zdrava pamet, pravo spoznanje in državna modrost kažejo, da ne more drugače biti.

Da sem svoj današnji govor s temi besedami pričel, opravičuje zadostno resni državni položaj, ktereга adresa sama zaznamuje.

V Avstriji si stojite dve stranki nasproti, in to ne le v državi sploh in v tem zboru, temuč tudi v ministertvu, dokler je še vse glave šteló.

Geslo ene stranke je to, da moramo na vso moč in strogo držati se črke ustavine in da se mora pokopati vsaka misel za spremembo. Da bi se ta ustava na vsaki način vresničila, služijo tej stranki v pomoček strahovalne in posilne naredbe, — ona odpravlja in vničuje najvažnejše pravice ustavne za vse tiste, ki se neté na slepo udati ustavi. A to še ne zadostuje; ta stranka je postavila si v načelo še novo sredstvo: prenarodno volilnega reda in neposredne volitve v državni zbor.

Kako se pa to sredstvo ujema s trdim in trdnim izvrševanjem sedanje ustave, ki se s tem v svojem bistvu spremeni in prelomi, in s katerim se deželnim pravicam krivica godí, — tega moja pamet ne more razumeti.

Na drugi strani stojí stranka, ki hoče, da ustava resnično oživi; ona hoče večó samoupravo, ona hoče enakopravnost vseh kraljevin in dežel, in to tako, da bi v resnici živela in da bi ne bila samo zapisana na papirji in odvisna od dobre volje kakega ministra. Ta stranka išče sredstva za porazumljenje, in temelj temu porazumljenju bodi naj enako pravo v kraljestvih in deželah, enako pravo v državnem zboru, posebno pa morajo vsi narodi enake pravice imeti v volilnem redu.

Na strani prve stranke stoji spomenica onega ministerstva, ki se danes sedeče na ministerski klopi svoje zmage veseli, — adresa odborove večine, in, kakor je podoba, tudi večina v tem zboru; — na drugi strani je prestolni govor svitlega cesarja, spomenica ministrov, ki so ministerstvu dali slovó, manjšina v državnem zboru, a večina avstrijskih narodov zunaj državnega zbora. (Oho! na levici. Dobro! na desnici.) Zdaj pa preiščimo, ktera teh strank dela v tem smislu, da bi ustavo vmerila različnosti avstrijske države, ktera hoče Avstrijo okrepiti in jej resnično podlago dati po tej poti, da bi bila vsa kraljestva indežele zadovoljne, da se národom zgodi pravica in da bi si vsi národi podali roko ter služili pravi svobodi. Preiščimo, ali je v Avstriji in sploh na svetu centralizujoče načelo res načelo za pravo blagostanje in za resnično svobodo; preiščimo, ali bi se môgla svoboda do sedaj v centralizujočem ali decentralnem načelu razviti, in prašajmo v tej zadevi zgodovine.

Da odgovorimo na prvo vprašanje, morali bi, akoravno se je vže večkrat govorilo o tem, podlago avstrijske države premisliti. Tu se hitro pokaže vsacemu, ki ne bije resnici v obraz, da je Avstrija skupnost več kraljevin in dežel, ktere so se pod raznimi imeni z Avstrijo združile, — da je Avstrija zveza in državna družba narodnosti, h katerim spadajo najmočnejši rodovi v Evropi. Različnosti kraljevin in dežel, in posebnosti narodov prikazujejo se kot naravne podlage državi, na ktere se mora odločno ozirati, če hočemo, da je ustava avstrijska.

Samostojnost kraljevin in dežel so vladarji in knezi habsburške rodbine do tega trenutka vedno spoznavali. Za to nam priča pragmatična sankcija, ki je podlaga avstrijski državi in ktero so sklenile vse kraljevine in dežele, vsake za-se po svoji posebnosti z vladarjem; priča ustanovno pismo od leta 1804., v katerem cesar Franc I. razločno samostojnost kraljevin in dežel pripoznava; priča v enakem smislu 1860. dana oktoberska diploma, ktera je začetek ustavne oblike v naši državi in tudi natančno določuje samostojnost kraljevin in dežel.

Kakor se je pa pripoznala samostojnost kraljevin in dežel, tako tudi se ne more prezreti različnost in posebnost narodov v Avstriji. Do leta 1848. bili so tako rekoč z nekim mrtvaškim prtom pregrnjeni. Pa vže pod tem prtom tlela je iskra narodnega življenja, ki nikdar ne ugasne; živel pod njim mišljenje in prizadetje vseh narodov, dokler ga ni 1848. leta duh svobode predrl. Zdaj so se národi, iz katerih zdaj kakor poprej država obstaja, pokazali kot živeči in pravi udje državni. Národi žrtvujejo državi blago in življenje; oni so je reševali iz nevarnosti in jo lahko še rešijo, ako jim ona ne poreče: „vi nimate pri mizi, kjer se dela prostost in narodno blagostanje, ničesa družega opraviti, nego jedi pripravljati za en narod — za nemški narod“. Samostojnost kraljevin in dežel, posebnosti avstrijskih narodov tirjajo nepogojno, da se postavodajalna in administrativna samouprava kraljevin in dežel razširi strogo po različnih posebnostih vseh narodov, če nočemo skupnemu državnemu življenju krivice in škode delati. Kakor posamesno teló škode ne trpi, če se njegovi razni deli krepé, tako tudi Avstrija ne bo trpela škode, če se okrepčajo njene kraljevine in dežele in če se rodovi njeni zopet z jasnim obrazom zberó okrog avstrijskega prestola. (Dobro! na desni.)

Po takem se pa koj razvidi, da se centralizujoča ustava, ki ne pozná različnosti kraljevin in dežel in ne vidi posebnosti narodov, ne nahaja v bistvu države naše. Razvidi se, da v Avstriji ne sme zapovedovati pod vladinim krilom eno ljudstvo vsem drugim, če hočemo

dati državi ustavo, če hočemo porazumljenje in spravo. Sicer skličete na dan srditost v še širih krogih in še bolj pogubljenih nasledkih. Žalibog, da se centralizacija in sicer nemčevalna centralizacija v zgodovinskem razvitku vleče kakor rdeč trak.

Centralizacija se je že pod Marijo Terezijo pričela. In cesar Jožef za njo nastopil je napčno pot, da je hotel iz Avstrije enolično nemško državo vstrojiti, ker je okoli nje mnogo mogočnih enoličnih sosedov videl. Cesar Jožef je pa moral skušati, koliko si je nasprotnikov na glavo nakopal in da je bil boj zoper posebnosti kraljevin in narodov grob marsikteri sicer dobri in prostomisleči nameri. In tako je šlo dalje do 1848. leta, ko so národi svojo samostojnost v duhu svobode dobili in ko so se vsi národi v resnici kot brate objeli. V onih časih stali so najslavnejši in najplemenitejši možje vseh narodov toraj tudi nemškega rodú, ki pa niso več v našem kroga, kot večina v državnem zboru z geslom: Avstriji gré ustava, ki se popolnoma prilega avtonomiji kraljevin in dežel in ravnopravnosti vseh narodov.

1848. leto je pa s svojimi pribojevanimi napredki kmalu zginilo in nastopila je zopet dôba reakcije — rakove poti, ktero je vpeljal mož, ki se je svojim svobodo-in pravicoljubnim načelom odpovedal, ustavo avstrijsko pokopal ter centralistično in absolutično vlado vstrojil; Bach je bil, ki je branil svoja načela z bajoneti žandarjev in gospodstvom birokracije. Kakošen nasledek, moja gospôda, je pa bil tej absolutistični centralizaciji? Nesrečne vojske s Francijo in Italijo in zguba najlepše dežele! In zdajci vladar previdi, da tako ne gré naprej in iz lastne volje razglasí oktobersko diplomu, v kateri jasno izreka, da mora državi v podlago biti samostojnost kraljevin in dežel in posebnost avstrijskih narodov.

Komaj je pa prava ustava po oktoberski diplomi zagledala beli dan, prišel je zopet nek prostomisleč mož, pl. Schmerling, ki posamesne deželne postave preobrbe in cesarjevo voljo na glavo postavi. Postavodajalno pravico, ktero je oktoberska diploma kraljevinam in deželam deloma posredno v ožjem in širjem državnem zboru določevala, dal je Schmerling samemu državnemu zboru; deželnim zborom vrgel je le nekatere drobtinice. In še več je storil Schmerling. Da bi avstrijski národi, ki so tirjali samoupravo, posebno nemški národi, ne dobili naravnega zastopa v deželnih zborih in v državnem zboru, ustvaril je umetni volilni red na Českem, Moravskem, Štírskem, v Dalmaciji in na Kranjskem in v družih deželah. Gospodje, ki so takrat v tem duhu tukaj v zbornici delali, nam danes lahko povedó, da je nepravichen volilen red oni pól, krog kterega se vse suče, da nekteri národi nočejo priti v deželne zборе in v državni zbor, ker po sedanjem volilnem redu ne morejo zastopani biti tako, kakor drugi, ker nočejo in ne smejo svoje pravice drugim odstopiti in ker bi grešili zoper svoj lastni narod, ki bi z vstopom v državni zbor na podlagi krivičnega volilnega reda priznali ta volilni red za pravičen. Zastonj so poslanci kazali v državnem zboru in v deželnih zborih nerodnost in krivico tacega volilnega reda; zastonj so se upirali centralizaciji in ponemčevanju; zastonj so gospodje, kteri so sedaj kot zmagovalni ministri v ravno take napake zašli, kakor nam kaže njihova spomenica, oni čas ministru klicali: nazaj! pozor! sicer ne boš dalje vladal; zastonj so se zoperstavljale cele dežele in národi temu videznemu konstitucionalizmu. „Saj lahko čakamo“ — „bo vže šlo“ — se je odgovarjalo. In kaj je bil nasledek? Bitva pri Sadovi, — udarec, kakoršnega Avstrija ni še nikdar doživela, in dvalizem, v najbolj strogi obliki bil je novorojenec

tega konstitucionalizma, ki je v kontumacijo dal nemagjarske narode, v silstvo pa Čeha, Poljake in druge nenemške narode.

Avstrijsko-ogerska pogodba je delo, kateremu se bo Evropa še v poznejih časih čudila. Res čudno je, da naš čas, ki ima toliko opraviti s številkami, ni spoznal one glasovite kupčije, ki se je tukaj napravila, po kateri mora ta stran 70 percentov in ona stran samo 30 percentov za skupne zadeve plačevati; in vendar imate obedve strani enako glasov, enako moč v delegaciji!

To je sad Schmerlingovega centralizma! In kaj smo se iz tega naučili? Nič! Dvalizem je obveljal; naredila se je zopet ustava, ker je bilo ravno potrebno — ustava 1867. l. Naredila se je brez Čehov, ki jih je 6 milijonov, — naredila se je vkljub uporom Poljakov, Slovencev in Tirolcev, ki vendar tudi štejejo v avstrijskem državnem življenju, — naredila se je vkljub mnogim družim narodom, in sedaj se misli, da je tako narajena, da se ne more premeniti nič.

Da pa ustava od 1867. leta ne zadostuje duhu avstrijske države, da ž njo v resnici narodi niso zadovoljni, zato imamo prejasne izgleda. Pred nami leži:

deklaracija zastopnikov českega naroda na Pemskem in Moravskem, ki zastopajo 6 milijonov broječi narod, —

resolucija gališkega deželnega zbora, —

resolucija ustavnega odbora v kranjskem deželnem zboru izdelana, ktera se je le po prečudnem sklepu postavnemu glasovanju odtegnila, ktero pa narod in dežela za svojo resolucijo pripoznavajo, —

enaka resolucija iz Tirolov, —

pred nami so sklepi zborov v Bukovini, v Trstu in družih, ki odločno nasprotujejo tej ustavi in posebno volilni preuredbi.

In še drugi dokaz imamo: krvav dokaz v Dalmaciji, ki odločno pričuje, da se v Avstriji centralizem nikakor ne dá izvršiti, — ondi je dokaz, da se pogumno in dobro avstrijsko ljudstvo celó tako daleč prižene, da se zoper njega mora za orožje zgrabit — (nemir, klici na levici: Se mora!) — za orožje zoper ovo zvesto prebivalstvo, ktero je vedno Avstriji v bran v turških in laških vojskah orožje sukalo. (Dobro! na desni sredini, sikanje na levi.)

Vse to so jasna dokazila, da se po tej poti ne pride naprej!

In v resnici je to dobro želeči vladar spoznal, in to nas tolaži, to je, kar nas podbuja v razmerah zunaj državnega zbora in v državnem zboru golo resnico govoriti, čeravno nahajamo povsod le upor in čujemo „oho“. Vladar tedaj je spoznal, kar tudi mi za resnico spoznavamo, da v Avstriji ne gré s centralistično vlado, in da je porazumljenja treba in dogovora med kraljevinami in deželami. (Kon. prih.)

Dopisi.

Iz Koroškega. † (Popisovanje ljudstva; profesor Vogt; nesreče.) Tudi pri nas je že začelo števljenje ljudstva in živine. V slovenske okraje so se poslali, kakor smo izvedeli, uradniki, kateri znajo slovenski, vendar so med temi tudi nekteri, kateri tega jezika niso zmožni. Iz marsikterih krajev se sliši, da se naleti na osebe, ktere celó svoje starosti, da tudi pravega svojega imena ne vedó, in le toliko povedó, da toliko let že tu stanujejo. Lepa prikazen občne omike! — 24. dan t. m. pride iz Trsta v Celovec znani prof. Vogt, in bo tukaj Celovčanom razkladal, kaj je človek, in od kod je prišel. Po njem bodo saj nekteri izvedeli, da njih praoče bil je — opica! — Snega je pri nas dosti. V nekterih krajih

so se mogle celó šole zapreti, ker otroci ne morejo v nje priti. Iz gorenskih krajev se sliši, da so zadnje dni marsikterega pod snegom najdli. V drugih krajih je polomil veliki sneg strehe. V kanalski dolini se nekaj dni ni moglo voziti. Divje zveri so se lahko pobijale s kolom. — Kmetovalci, če hočete, da bo na vaših poljih pred skopnil sneg, naredite va-nj do zemlje jame, in videli boste, da to veliko pripomaga.

Iz Trsta 21. jan. — V naši okolici se je začelo vse bolj oživljati in gibati; al ne samo v okolici, tudi na Krasu, in posebno se vidi to gibanje med mladino; vse si marljivo prizadeva naučiti se lepi bogati slovenski jezik. To se tudi prav očitno vidi v štacunah, kjer se vse le po slovenski poprašuje; ne sliši se več toliko „cukra“ in „kafeta“ kupovati, zdaj le rajši „sladkor“ in „kavo“ kupujejo; samo stari ljudje so še vedno stari kopitneži in nasprotniki čiste slovenščine; njim je le „kranjska špraha“ po godu; al pustimo jim še to malo let njihovega veselja; saj je ne bodo več dolgo govorili. — 15. dne t. m. so imeli udje Rojanske čitalnice lep narodni ples, v kateri si videl Slovana iz raznih vetrov oblečenega v svojo narodno opravo. Godba Jonovega polka je jako mično igrala; začel se je ples z Jenkovim „Naprej“. Velika hvala gré izvrstnemu ravnatelju g. Valenčiču. — V spomin našega prvega pesnika Vodnika napravi Rojanska čitalnica 2. svečana „besedo“ s tombolo in ponovljeno gledališčino igro „gosp. Čapek“. 6. svečana spet lep ples.

Iz Lokavca na Goriškem 12. pros. S. — Prečudno zimo imamo letos: dež, sneg, blisk in grom vse skupaj, zdaj to, zdaj uno. Bojimo se, da ta zima nam kmetom ne skuha dobre spomladi! Al tudi v národni pratiki nam ne sije pravično solnce ravnopravnosti. Še zmirom dobivamo nemška ali laška pisma in oglase iz uradnij političnih in sodniških — in celó davkofske bukvice za naš lastni denar dobivamo v tujem jeziku. Ali Slovenci nismo Avstrijanci in ali nismo zvesti Avstrijanci? Če tedaj kruha prosimo, zakaj se nam daje kamen? Pojte rakom žvižgat vi možje, ki nam ne daste, kar je naše, in namesti tega, česar prosimo, silite nam tujščino, ktere ne razumemo!

Iz Volč poleg Tomina 20. jan. — Oprostite predrage „Novice“, da tudi jaz prosti kmetovalec za nekoliko časa odložim svoja kmetiška opravila, ter vam iz ravno minulega leta, ki je bilo za nas Volčane v dušnem oziru jako važno — nekoliko vrstic pišem. Ko so meseca julija naš preč. gospod fajmošter Andrej Peternel, ki so tukaj pri nas 31 let pastirovali, v 77. letu svoje starosti v Gospodu zaspali, bilo nam je milo pri srcu. Al tudi druga skrb nas je navdajala. Mnogo se je vedelo govoriti in prigovarjati, da zdaj ta zdaj uni gospod bode naš prihodnji dušni pastir; večina nas si je le enega srčno želela, in radostni moromo zdajci reči, da smo dobili gospoda prav po volji svoji: prečastiti gosp. Anton Rutar, fajmošter Pod Brdom, bodo naš duhovni pastir, to je oni gospod, ktere smo že takrat dobro poznali, ko so bili duhovni pomočnik pri sv. Luciji na Mostu. Mili Bog nam ne utrudljivega delalca v nogradu Gospodovem ohrani čvrstega in zdravega mnogo mnogo let!

Iz Vipavskega St. Vida 7. jan. x. (Gospodarske črtice vsake baže.) Ako je kje napredovanje potreba, ga je gotovo v sadjereji vipavske doline. Že sloveči naš ranjki Matija Vrtovec je Vipavce opominjal, naj bi se krepko poprijeli žlahnega zgodnjega sadja, na priliko, avgustane, breskev, marelic, hrušek, češenj itd., kajti nepozabljivi domoljub je sprevidel, da bi se dali s tem, kakor hitro se železnice prično, lepi denarci pridobiti.

žeb, in gotovo tudi veljá pregovor: „z združenimi močmi“.

Najprvo je to, da je mogoče pridelovati izvrstni sir, kateri ima več ceno, kar pri posamnem mlekarstvu ni mogoče. Veliko se po takem prihrani sob, veliko kotlov, stiskavnic, pinj in drv za kurjavo itd., veliko je že s tem prihranjeno, da je en sam sirar, kateri pa gotovo tudi dobro in popolnoma razumeva sirarstvo.

Kakor pa vsaka nova reč, tako bodo tudi sirarne družbe v začetku nekteri ostro in čudno presojevali; al ravno tako gotovo je, da tudi one se bodo sčasoma oživele in ustanovile v velik dobiček marsikterim plancem.

Da tudi vlada resno skrbi za povzdigo sirarstva, to priča razpis daril visokega c. k. ministerstva za kmetijstvo.

Politične stvari.

Govor dr. L. Tomana

v državnem zboru 19. januarja.

Po stenografičnem zapisniku.

(Konec.)

Njih Veličanstvo je to misel v prestolnem govoru, kakor nam je znano, in v ministerskem zboru 10. decembra s tem izreklo, da je vsem nazočim ministrom zaukazalo o božičnicah pozitiven predlog izdelati o tem, kako bi se storil mir; temu se ni od nobene strani v ministerstvu ugovarjalo. Pa kaj je sedanje zmagonosno ministerstvo osmi dan potem odgovorilo? — „Da se mora strogo vzdržati decemberska ustava, da se morajo zatreti nasprotne moči, polomiti opozicija, in da je treba potrpeti, in vse bo šlo“. — Tako se svetuje vladarju v trenutku, ko je sam v prestolnem govoru in ministerskem zboru čisto drugačo avstrijsko mnenje izrekel, in tako se ometava njegov prestolni govor!

Imeli bomo kmalu novo ministerstvo, katero bo po teh načelih vladalo. Neslišano in brezštevilno obsojanje časnikov na Českem in sploh v slovanskih deželah, kakoršno se nikjer drugod ne nahaja v ustavnem življenju, — izjemno stanje na Českem in v Dalmaciji, skrbno odstranjevanje amnestije na Českem, strahovanje postavne opozicije, ki se bori na legalni poti v deželnih zborih in zunaj njih, vsakovrstno upljičanje vladinih organov, umetno hujskanje nad vse, ki niso prijatelji ministrom, odtegotvanje vseh pravic narodom, ki jim gredó ali po §. 19. ali pa po društvenem in zborovalnem pravu — vse to kaže svobodoumnost sedanjih ministrov! Al ni ta ministerski absolutizem, ta ministerska svoboda, katero hujše čutimo nego cesarski absolutizem in ktere ne moremo prenašati, kajti ona hoče narodnosti, pravice posamesnih kraljevin in dežel parlamentarnemu ministerskemu absolutizmu podvreči, ali ni ves ta liberalni aparat že vrhunec nesvobodne vladije!? Je mar to še le mala poskušnjica? Dobro! gospôda moja, le naprej s takošno silovitostjo!

Odbor sam pravi v adresi, da bo slavni zbor program ministerski podpiral. Saj imamo še bajonete in drage iglenke, ki še niso svoje dobrodejnosti dokazale na prsih vseh Avstrijancev. (Dobro! na desni. — Sikanje in nemir na levici in v sredini.)

Predsednik: Prosim g. govornika, naj zmerneje govori in naj nikar ne budi zborove nevolje.

Dr. Toman: Prosim, stavka še nisem skončal (nadaljuje): Mi imamo še ječe in zapore, ki še niso polni inteligencije (veselost in smeh na levici), saj imamo denarjev še na kupe, da si zidamo novih (smeh na levi). Prosim, gospod predsednik mirú, da moram govoriti.

Predsednik: Nemir ne izhaja iz zbornice, temveč od govornika.

Dr. Toman: Prosim, da izgovorim.

Predsednik: Če je govor bolj zmeren, se v zboru ne bo tako očitna nevolja čula. Na g. govorniku je tedaj ležeče, da se jej ogne. (Klici na desni: Svoboda v govorjenji!)

Dr. Toman: Naj slavni zbor dalje izreče, ali smem dalje govoriti? Če ne, brž omolknem! (Govorite! klici na desni.)

Predsednik: Prosim, govorite dalje!

Dr. Toman: Nadaljeval bom svoj stavek, ker ne morem celote misel prestriči, to pa pod tem pogojem, če mi g. predsednik dá svobodni govor. Ako pa g. predsednik mi ne dá govoriti, naj le pové. Jaz se raje besede odpovem, kakor da bi me v vsakem stavku motili.

Predsednik: Jaz nikakor ne mislim g. govorniku besede kratiti. Samo na pravi obliki besede je ležeče, v kateri se kaj pové, sicer se smé vse govoriti. Prosim, nadaljujte!

Dr. Toman: Saj še nismo vseh svoboščin, pravice zborovanja in združevanja, porotnih sodnij opoziciji odvzeli; nezadovoljni národi ne smejo teh pravic imeti, kakor mi, ki smo prijatelji ministrom in liberalci; mi nismo še po vsej Avstriji vpeljali obsednega stanú in ní bilo še povsod krvavih tal, kakor v Dalmaciji. S temi besedami se morebiti, gospôda moja, tolažite vi in pravite: „s trpežem in stanovitnostjo bo vže šlo; takošen recept gotovo ustanoví ustavo in svobode v Avstriji“.

Jaz pa vam pravim, da bo tak recept svobodo in ustavo v nič djal“. (Dobro! na desni). Slavni zbor razvida, da govorim prav v njegovem smislu, in vendar me je popred v govoru motil. Govoril sem v duhu svobode; kajti prepričan sem, da pravi nemški zastopnik ne more takemu ministerskemu programu pritrčiti. Tak recept bi gotovo predstavljal čuda krepko ustavno vlado, pa pokopal bode svobodo Avstrije in nemškega národa ter nikdar nikoli ustvaril podlage prave ustavnosti. Tak program pa gotovo tičí v izrekih „ostati strogo pri ustavi“ in „s silo jo izpeljevati“. Sredstva sile, ki sem jih gori naštel, so edina, ki vam še ostanejo. In zadnje dve leti, ko je ministerstvo po svoji volji gospodovalo, se jih je že posluževalo, in nasledek kaj je? — sedanja srditost in razkačenost avstrijskih narodov.

Slišim glasove, ki pravijo: Poglejte na angleško ustavo; 300 let se je razvijala. Da! razvijala se je 300 let, a to ravno kaže, da ostala ni stanovitna. Ozrite se na angleško ustavo pred 300 leti od danes nazaj, in najdlji bote v njeni zgodovini dokaze, da se vsaka ustava spreminja. Ustava mora biti živeča stvar, a ne mrtva črka; kajti potrebe narodov se spreminjajo, spreminjajo se razmere držav in po teh se mora ravnati ustava. Ali je ustava le samo zato, da je ustava? Ne! Ona mora služnica biti potrebam državnim; naše države cilj in konec je pa obstanek Avstrije, svoboda za vse kraljevine in dežele, svoboda za vse národe.

Vpeljati hočete tu neposredne volitve, ki so v protiglasji z oktobersko diplomo in z deželno samoupravo, in s tem hočete posekati cveteče drevo deželne avtonomije. Ali ni tako, gospôda moja? — Gospod minister notranjih zadev naj mi odpusti, če mu povem — kajti tukaj ne pomagajo same besede, tukaj se mora na tanko razumeti, zvedeti se mora misel drug družega ter po moči pomagati državi — da dobro vem, da so časniki prav imeli, ko so trdili, da je on izrekel: „Z deželnimi zbori ne morem vladati, deželni zbori

morajo zginiti“. Jaz poznam moža, kteremu je to ponavljal.

(Minister Giskra: To ni res!)

Dr. Toman: Jaz sem tisti mož, ki je iz ust gospoda ministra to čul, in jaz sem porok, da je to istina. No, gospôda moja, če mi poznamo take nakane in vidimo, da hočete gospodstvo enega národa nad vsemi druzimi pod krilom parlamentarničnega centralizma ustanoviti, kakor unkraj Magjari zapovedujejo drugim ljudstvom; potem nam ne preostaja drugo, nego ostati na našem dobrem avstrijskem stališču, — ustavni stranki pa ne more opozicija nikoli in nikdar roke podati, kajti vi ste se za vselej odpovedali vsakemu porazumljenju z nami! Z vpeljavo neposrednih volitev prelomite ustavo; deželni zakoni so del ustave! Kdor najvažnejo pravico v deželnih zborih — voliti poslance državne — napada, ta napada deželno pravo in ustavo. Nam prepoveduje naš mandat in naša pamet glasovati za popravo volilnega reda, ki skruni deželno pravo.

Morebiti spravite vkup mnogoglaven parlament, ki ne bo obsegal neprijetne a prevažne različnosti in posebnosti narodov; potem dobite velik zastop enega roda, ki pa je države manjina. Jaz ne verjamem, da bi hotel tak državni zbor prevzeti odgovornost za osodo vseh druzih narodov. Ali more tak državni zbor dolgo trpeti ali more kako vrednost imeti za svobodo in blagor države? Morejo li Nemci želeči takega državnega zbora? Državni zbor, v kterem ni večine avstrijskih narodov, ne more ni zunaj ni znotraj krepko in močno postopati; na državni zbor, ki najvažneje pravice nenazočim národom siloma jemlje, ne more vladar pri postavodajanji obzir jemati; tak državni zbor nima poročstva za nič, kar ustvarja. Naj so postave, ki se napravijo v zboru takem, kjer je samo manjina, če tudi v polnem zastopana, še tako svobodomiselné, in pripravne za blagostanje deželá in ljudstva — one nimajo poročstva za-se. Le polnoglaven parlament, polnoglaven državni zbor, kjer sedé zastopniki vseh narodov in ki je vsem národom zavetje v sredini države, tak zbor je poročstvo temu, za kar se mi borimo, ki nismo svobodnjaci po ministerski obliki, ampak za pravo svobodo, državni blagor in za obstanek druzih zakladov njenih. Je li to, da opozicija tirja večo avtonomijo in odločno ravnopravnost vsem národom, nesvobodno in državi nevarno? Nikdar ni centralizem, ampak le avtonomija ova prava oblika pri vladanji, kjer se lahko vsaka národna, verska ali ktera si vže bodi posebnost razvija.

Ker govorim na opozicijski klopi kot ud manjine in zastopnik malega národa, vem, da ne bodo moje besede pri vas veljave imele; zato vam ne imenujem ni národa ni imena toliko slavljenege španskege govornika, temveč naravnost pravim: Vsi pravi svobodomiselní, ki se potezajo za prostost in enakost vseh ljudstev, odločno izrekajo, da se taka načela vresničujejo le v avtonomistični in federalistični državi. Pa — ali je morda avtonomija, ali je národna enakopravnost škodljiv aksijom za nemški národ? Mar Nemci ne potrebujejo ravno tako samouprave in enakosti? Če so tedaj ti zakladi enake vrednosti za nemški národ, zakaj ne skrbé njegovi poslanci, zakaj ne skrbé ministri, ki so večidel vsi iz njegove srede, da jih pri njem vpeljejo? Al, gospoda, ti več ali manj vse kaj druzega nameravajo. Ravno pri nemških poslancih, ki vedno s prečudno logiko gospodstvo enega ljudstva s svobodo in pravico v Avstriji enačijo, najdemo druge nakane. „Mi ne maramo za Avstrijo, če mi Nemci več ne gospodujemo; če se nenemški národi zadovolje, nočemo mi Nemci zadovoljni biti, in bomo zadostila iskali kje drugje.“

Tako se je govorilo v deželnih zborih in tukaj med nami. Zdaj, gospoda moja! vas prašam: ali se bodo kedaj udali drugi národi takemu zatiranju in ponemčevanju? Ali ste mi porok, če se vname boj za svobodo, za blagor, za mir in za obstanek države, da je ne bodete s tem pahnili v stiske in nevarnosti? Potem se lahko zgodi, gospôda moja, da bo prepozno, in zgodovina bo take mojstre obsodila. Saj je pa tudi komaj verjetno, da moramo čuti za nemško nadvladanje take dokaze!

Nemško ljudstvo — glasi se dalje — je bolj izobraženo in bolj svobodomiselnó, kot drugi nenemški národi, zato mora nad njimi gospodovati. Dovolite mi, gospôda moja, da preiščem, ali sta ta izreka upravičena? Ali je upravičeno, gospôda moja, to, da eno ljudstvo drugo zatira, ktero ravno tako blago in krí daruje za obstanek državni? Hoče li prava omika ropati národnost drugim národom? Prava omika govóri drugače, prava omika pravi: vsak naj se lika v svojem, njemu odmerjenem krogu, v svojem národu, kakor vé in zná in kakor zahteva posebnost njegova, in vsak národ bo, gospôda moja, oliko in izobraženost le v svojem jeziku sprejel; Anglež se bo izobrazil v angleškem, Nemec v nemškem, Lah v laškem in Slovan v slovanskem, a ne v drugem jeziku. Omika mora pripoznati, da so druge národnosti enakopravne v državi, da se morejo tako razvijati, kakor so se Nemci razvijali, in tisti, ki se baha z nemško kulturo v škodo národnosti, se ne pregreši samo nad seboj, ampak tudi nad kulturo nemškega národa. Pač ne pomislijo taki možje, kako krivico delajo nenemškim národom, trdé, da morajo nenemški národi sužni biti nemškemu, da jih, kakor mu drago, ponemčuje, čeravno so Slovani na severu in jugu nemško kulturo rešili pred Turki in drugimi barbari? Ali ne pomislijo ti preroki, da delajo dvojno krivico. Sklicujejo se na prostoumnost Nemcev; al jaz mislim, da je to puhlo, kajti svobodoumnost se ne more združiti z namerami, da bi se jemala národnost drugim, in da bi se dala nadvlada Nemcem v roke.

Nemško ljudstvo ne misli sploh tako, kakor mislijo nekteri kolovodji nemški in nekteri časniki nemški. Ko bi res tú sedel národ nemški, vse drugače bi slišali govoriti, kakor govóre možjé, ki se tukaj napenjajo za gospodstvo nemško (levica zanikuje.) Nemško ljudstvo bi govorilo: „Mi nimamo nikakoršnega vzroka, in tudi ne namerjavamo nadaljevati prepira med avstrijskimi národi. Ker nam ti národi nič žalega ne delajo, zato hočemo ž njimi v miru in spravi živeti. Mi hočemo, da zadobé vsi svoje pravice; saj vsi darujejo blago in življenje državi. (Veselost na levici.) Mi hočemo, da se država okrepi, in želimo, da se Avstrija ohrani.“ (Dobro! na desnici.) — Tako bi govoril nemški národ, ko bi bil med nami tukaj, in porazumljenje bilo bi gotovo.

Gospôda moja! zakaj se ne porazumemo? Kolovodje nočejo! Jaz ne mislim samo voditelje v državnem zboru. Časnikarji, posebno na Dunaji, neprenehoma hrepené po nadvladi in gospodstvu nemštva, tako da moj govor ne zadeva samo slavni zbor, temuč vse, ki so privrženci omenjenega načela. Od 1861. leta se s svojimi enakomiselnimi prijatelji vedno borim zoper centralizem in nemčevanje. Od nasprotne strani se nam je poprejšnja leta — da naravnost resnico povem — vedno oporekovalo: „Saj zametujemo absolutistična sredstva Metternichoya ali Bachova ter hočemo enakopravnost vresničiti. Če se pa danes čujejo drugačna mnenja od tega, kako mora zastopnik nemškega národa to soditi? Gotovo tako, da se ravná po sistemi Metternichovi in Bachovi in da se greši z absolutizmom in despotizmom.“

Ali je pa tudi res, gospôda moja, da so drugi —

nenemški — narodi brez vednosti in omike in da niso svobodomiselni? Gospôda moja! Poglejte v česko zgodovino ob času reformacije in tû vam bo povedala Klijô, če hočete izvedeti resnico, da česki narod je izbudil duh napredka, da je on vže imel dela v svojem jeziku pisana v mnogovrstnih vednostih in umetnostih oni čas, ko so se morali nemški učenjaki še z okorno latinščino vkvarjati. Zgodovina govori resnico, in nihče je ne sme prezirati. — Kdor prebira jugoslovansko zgodovino, kdor pozná postave Dušanove, mora pritrđiti, da so one jedro pravi svobodi — svobodi, ki je temelj pravemu narodnemu blagostanju. Verjemite mi, da je svobodomnost globoko ukoreninjena v slovanske narode in da ona ne bo se udala tujemu nadvladanju. (Dobro! na desni sredini.) Kajti ta naravni dar, ki je svet drugim ljudstvom, prirojen je tudi narodu slovanskemu ne gledé na to, da se je od 1848. leta izbudila pri njem zavest v samega sebe, prizadetev po napredku, pripoznatev na strani družih narodov. — Slovani se ne bodo več podvrgli ministerski ali parlamentarični sili, ktera jih ne spozná za enakopravne; oni nočejo biti večni robi in ne dadó vtisniti si na čelo znamenje nenarodnosti. Slovani bodo osodo, ktero jim vlada avstrijska naloží, s tolažbo prenašali, dokler ne pride čas, ko bodo tudi oni enakopravni z družimi narodi. Absolutizmu je odbila ura!

Nahajajo se še drugi vzroki, ki skušajo nemško nadvlado opravičevati. Pravi se, da Avstrija bi se sicer lahko poslovanila. — Kaj tacega mora trđiti le vraža in nevednost! In jaz ne umem, kako se mora naslanjati na dokaze, s kterimi se moč in velikost nemškega duha, nemškega ljudstva žali; kako se more toliko nespametnosti in tako malo pravicoljubnosti nenemškim narodom pripoznavati. Jaz sem Slovan z dušo in telesom, zavračam pa tako misel, da bi Avstrija môgla postati slovanska. Mar se ne dobé sredstva, po kterih se dá odvrniti, da nemško ljudstvo obdrží svoje pravo? mar se ne more tako stanje postavno vrediti? Vladi, ki je imela do sedaj državno krmilo v rokah, bila je naloga, ustvariti za občne pravice v smislu §. 19. tako postavo, po kterej bi zadobili drugi narodi ravnopravnost in po kterej bi se uničila napačna misel, češ, da se nemškemu, kakor kakemu drugemu narodu, godí krivica. Vlada pa tega ni storila, čeravno se jej je od več strani na srce pokladalo; ona je marveč — posebno kar se ministerstva notranjih zadev tiče — v posamesnih deželah samo za to skrbela, da bi se Nemcem kaj neljubega ne zgodilo. Vlada je, na pr., v kranjskem zboru prenapeto skrbela za nemške interese in nemško stvar, čeravno ni imela za to ne vzroka ne pravice, za to, da je žalila deželne in vladarjeve pravice.

Ali je vlada imela enako skrb za Slovence na Štajarskem, Koroškem in v družih deželah? Nikakor ne! Taka pristranost je nenemškim narodom jako sumljiva, in tem bolj zato, ker se je vže napadalo deželno pravo. Če hočemo v Avstriji priti do mirú, morata veter in solnce enako razdeljena biti, pravica vseh kraljestev in dežel in narodov more povsod ista biti in pred vsem se mora volilni red pravično preurediti. To, gospôda moja, je tisti pól, krog kterega se suče porazumljenje Čehov, Moravanov in družih dežel; sedanji krivični volilni red se mora predrugačiti tako, da bode vsak narod po razmeri svojih prebivalcev zastopan. Morebiti ne vé slavna zbornica, da je volilni red res krivičen? Ali ne vé tega visoka vlada? O! dobro veste to vsi, in mi smo v seji adresinega odbora čuli nekoga gospoda odločno reči: „Dobro vemo, da je česki volilni red nepravilen, pa nam ne pride na mar, da bi ga spreminjali, kajti potem bi bili Čehi v deželnem zboru v večini, ker njih so tri, Nemcev pa le dve pe-

tinki; mi vemo to, pa ne prenarejamo ničesa, da ne škodujemo nemški stvari.“ Prašam vas tedaj: more tako stanje, ki ima krivico za podlago, dolgo trpeti? Ima li pravno naslombo in ima prihodnost ne le pred avstrijskimi narodi, temuč pred celo Evropo? Kako se more braniti tako stanje? Sè silo? z bajoneti? Gospôda moja! To bi bil zadnji korak, in tega se vlada bojè ne bo poprijela, in če se ga poprime, spoznala bo v kratkem, da država, v kterej so skupne enake vojne postave, ne dobí več mislečih in narodno-čutečih mladih mož, ki bi s krvjo delali notranji mir. Taka vojska pa ne bo imela več gorečnosti in poguma, če niso narodi, iz kterih se vojaci jemlje, zadovoljni, kedar je treba, z vnanjiimi sovražniki se boriti in drago domovino rešiti!

Če hočete Avstrijo, morate pripoznati potrebo, da se porazumemo na podlagi avtonomije in enakopravnosti vseh kraljevin in dežel. Mi spoznavamo Avstrijo za državo, ki ima po svojej sestavi jako težko, pa jako imenitno nalogo. Ustava njena mora biti taka, da vsi narodi mirno skup živé in da je vsem zagotovljena svoboda in njihova posebnost.

Meni je Avstrija država, ki bi morala izgled biti drugim državam v Evropi, kajti ona ima najbolj človečino nalogo: pobratenje v najširjem krogu človeštva. Kdor pa to pripoznava, mora za vselej slovó dati nadvladanju, pravemu absolutizmu in ministerskemu absolutizmu.

Veliko zadovoljnost zbudil je pri večini avstrijskih narodov prestolni govor, ker v njem nahajamo načela, ktera tudi jaz zastopam.

Slavna zbornica namerava odgovor na prestolni govor, in ta odgovor je sedaj pred nami.

Nekteri stavki v adresi nameravajo nekaj tacega, kar je podobno porazumljenju, al v veliki celoti je pred nami ležeča adresa zapustila ono pot, ktero nahajamo v prestolnem govoru. Adresa ni program za spravo in porazumljenje; ona ne vé nič družega svetovati, nego naj vlada strogo ostane na poti, ki nas je pripeljala v ta položaj, v kterem smo danes, in da siloma izvršuje ustavo, poslanška zbornica naj jej pa zagotovi svojo pripomoč. — Adresa imenuje ono obliko, ktero bi morala po moji misli naša ustava imeti, nevarno temno poskušnjo, — jaz menim obliko avtonomije, nočem reči federalizma, kajti ta beseda je nevšečna zbornici, čeravno federalizem ni družega nego avtonomija v malih kosih, zveza mnogih avtonomnih delov. Na ta ugovor jaz odgovarjam to: Sumljiva poskušnja je ona, ktero pripoznava program ministerstva in adresa odborova in najbrže tudi večina v tej zbornici; sumljiva poskušnja je, ako se hoče še z večo silo izpeljati to, kar se dotlé ni moglo vkoreniniti v avstrijskih narodih. To je gotovo sumljivo in nevarno, ako se bodo rabila sredstva, ktera poslanška zbornica nasvetuje in ministerstvu v podporo ponuja.

Gospôda moja! Ali boste morda s tem opozicijo ob tla djali? Ali morete misliti, da se bo opozicija precej skesano spokorila in na te klopi vsedla? Ni mogoče kaj tacega misliti! Premislite vse, kar sem povedal o krivičnosti volilnih redov; premislite, kaj morajo avstrijski narodi postati, kaj tirja narava državna, in sprevideli boste, da bo avstrijska opozicija rastla, da bode še bolj srdita, da se mora bojevati, dokler ne zadobí pravic, in potem bo nastala kriza, vsa drugačna, kakor je ministerska, kriza v državnem telesu, ko ne bodo ne drastični, ne pomirljivi pripomočki več môgli rešiti države. Prevdarite, kakošno odgovornost ima današnji vladni program, in kakošno odgovornost adresa tacega smisla?

Ne dvomim, da se bo večina slavne zbornice od-

ločila za adresno in za ministerski program; saj ste vsi meso iz istega mesa, in kri iz iste krvi in duh iz istega duha! Jaz tudi ne dvomim, da ne bi krona svojemu prepričanju zvesta ostala in se nadjam, da bo vlada ministerske večine, kakor je ostala in se bode dopolnila, svoji adresi nezvesta postala, ako premisli, na kateri strani in za katerimi načeli stoji ogromna večina avstrijskega ljudstva in naloga države same.

Jaz bi lahko proroško razlagal, kako bo glasovanje za adresno izteklo, kolikošna bo večina, kolikošna manjina; vsaj je namen državnega zbora večine jasen! Ta zbornična večina pa je po moji sodbi — in menim, da se ne motim, da se to dá statistično dokazati — v ogromni manjšini v Avstriji. Večina zastopa tu samo en narod, manjšina pa reprezentuje vse narode! Kakošna vrednost pa imajo sklepi, katerim sicer samim na sebi parlamentarno veljavo priznavam, pred prestolom cesarjevim, ki mora pri vseh razmerah gledati v prihodnost, to si vsakdo lahko sam misli.

Gospôda moja! Ne mislite, da se borimo proti kakemu ministru, ki danes sedi na klopi ministerski, in jutri morebiti ne bo več sedel; ne mislite, da se borimo proti „črki“ ustave. Mi se borujemo za ustavno avstrijsko načelo, — mi se odločno borujemo zoper centralizem, ki je grob svobodi in samoupravi, — mi se borujemo z vsemi močmi zoper nemčevanje, mi se borimo za principe, kateri bi bili lahko tudi Vaši!

Kdor hoče ohraniti državo, mora pristopiti k tem načelom, in gospodje ministri si bodo morali klicati, kakor se je klicalo Schmerlingu: „Drugo pot in sprevidno!“ To si bojo morali klicati, ako hočejo Avstrijo vladati in osrečiti. Naj bi jih genij avstrijski navdušil s tem resničnim in pravnim čustvom! Ako pa te naloge ne izvršé, potem se bojím, da se bo nad njimi spolnila proroška beseda velikega sosednjega vladarja: „Kar niso mogli storiti mogočni sovražniki, k temu so pripomogli nemški ministri. Avstrijo so pokopali!“ (Dobro! dobro! v desnem središču.)

Slovansko slovstvo.

* „*Triglav*“, *mythologično raziskovanje, s podobo Triglav-Trojana na slovensko-rimskem spomeniku v Mariboru* — to je naslov novi knjižici, katero je spisal in založil g. Davorin Trstenjak, čegar imé sluje med učenjaki po vsem slovanskem svetu. Veleučeni pisatelj v predgovoru pripoveduje, kaj ga je nagnilo, samostojno to delo dati na svetlo, rekoč: „Do sedaj so moji razni mythologični članki — in to še le v zlomcih — bili samo natisnjeni v nekterih naših časopisih. Ker pa me je več literarnih mojih prijateljev, posebno severno-slovenskih, nagovarjalo, naj vsaj edno večje raziskovanje, ki pretresa božanstvo po vsem njegovem bistvu in različnih njegovih delavnostih, dam v posebni knjigi natisniti, zato vstrežem s tem spisom njihovi volji . . . Dokazi bi res dobili bolj prepričalno moč, ako bi mogoče bilo vse slike, na ktere napotujem po raznih knjigah, ali ktere še hranim v svoji mapi, knjižički pridjati, kar pa se ni moglo storiti, ker to stane mnogo stroškov. Ako bolje okoliščine, nego sedaj mi osojane, bodo mi dale več časa in pokoja, da sestavim nabrano gradivo za prazgodovino Slovencev, bodo vse slike priložene; za sedanji našemu mlademu slovstvu prenemili čas sem rad, da že toliko pride na svitlo“.

Slovinci! s temi besedami pošilja na beli dan knjižico, po kateri bode rad segel vsak više omikan rodoljub že zatega del, da ima spominček ljubljenca našega v rokah. Pokažimo pa tudi, da vemo ceniti učenost in zasluge svojega učenjaka, podpirajmo ga v njegovem prizadevanju s tem, da pokupimo vse iztise, kajti to je

vsacemu pisatelju djansko znamenje, da narod ceni dela njegova, in ga gotovo spodbudí, da nas kmalu spet razveseli z novo knjižico, ki bode na čast ne le njemu, ampak vsemu slovenskemu narodu.

Knjižica se prodaja v Ot. Klerr-ovi bukvarnici v Ljubljani po 30 soldov.

Dopisi.

Iz Gorenskega 30. jan. (*Tudi en košček iz nove ère.*) Hudo so stvaritelji sedanje „srečne“ Avstrije že napenjali svoje liberalne strune, da bi se duhovstvu odvzele farne matrike, ter izročile politični gosposki v oskrb. — O strah! to bi bil smrten udarec po Dežmanovih „črnuh“ v materijalnem oziru. Saj — kar se mene tiče, so mi matrike o letošnjem popisovanju nepozabljivo „bogate dijete“ donašale. Čujte!

Ne zadosti, da nam je gospôska ravno na božične praznike zavalila na glavo debel zavitek blanketov za rojstna spričala možke mladine od 1849. do 1859. leta rojene, morali smo v tem tesnem času vse v tujih srenjah bivajoče domačorojence z izpisi iz rojstnih bukev oskrbeti; na dalje je bilo našim lastnim stroškom prepuščeno, „ekspedirati“ sebe in matrične knjige v kraje, v katerih se je popisoval del faranov iz tujih srenj. Za vso to nujno tlako plačevala je gospôda, po megli birokratizma napihnjena, saj meni — še z osebno nehvaležnostjo:

Ker spada naša župnija v dve srenji, bil sem povabljen, da 11. dan t. m. sem prisel v V. . . čevski, 12. in 13. dan pa v domači srenji. Pripeljem se prvi dan na V. . . covo, stopim v Knapčevo hišo in ondi najdem popisovanje vršilnega komisarja g. T. . . arja, znane prijatelja in podpornika „Brenceljnovega“, ki že izprašuje zbrano ljudstvo. Po ponižnem poklonu se vsedem za mizo ter odprem svojo težko, pa tudi dokaj vredno knjigo, ker v njej je v lepem redu in zanesljivi gotovosti popisani stan farnih prebivalcev. Al g. komisar ne blagovoli se na-me ozreti, temveč ne jenja izpraševati ljudi takih reči, o katerih mora vedeti, da se bolje pozvedó iz matrik, kakor po ljudskem „Verhör-u“ in uradnih zapisnikih od časov prejšnjega popisovanja. Samega sebe jamem milovati, češ, čemu neki si prišel v snegu in luži? Če bo tako šlo, smo zvečer ob devetih še v Knapčevi pisarnici, in za dobiček imaš zraven ponočnega potovanja še nepotrebno zgubo časa. — Opomnim toraj gospoda, naj se zanese na moje matrike, ker tudi v drugih zadevah imajo uradno veljavo pri gosposki, in le to, kar ne spada v opravilo matrik, to naj pozvé od ljudi. Na to začne naš lokomotiv vendar počasi iz svoje staje hlapéti. Ko pa pozneje čutim, da g. komisar tudi vseh inštrukcijskih pravil, po katerih se je poprej popisovanje ukazovalo, ni prinesel seboj pod klobukom, ne morem se zdržati, še o tej reči polence na žrjavico priložiti. Pač nisem mislil s tem hlapona v eksplozijo nevarnost pripraviti, al — kmalu sledí grom in tresk. Ko namreč diurnist zapiše po mojem izreku osebni priimek „Ržen“, zgrabi g. komisarja sveta, uradna jeza zaradi naše slovenske spačenosti, kajti zmiraj se je prav pisalo „Eržen“ in se bode. Bal se je ta smrtni greh v svojih polah nesti v vso od nog do glave „nemško“ Radoljico; saj tudi sedaj o svetem letu bi ga menda nikdo ne bil upal na spovedi povedati. Toraj iztrga že napisano pôlo diurnistu spod peresa, vrže jo v stran in ukaže „Eržen-a“ na drugo pritisniti. (Kon. prih.)

Iz Blejske Dobrave 28. jan. A. K. — Večini (?) volilcev Brezovskih in Materijskih na Primorskem nikakor ne prigrasujem, ko v 3. listu „Novic“ pravi, da sadna drevesa stoječa okoli Materije in Brezovice so